
УДК 821.161.2:82-3 «195/196»

**«Ми всі час від часу повинні дихати сивим вітром...»
Публіцистична творчість Р. Федоріва**

Олена Усманова,
кандидат філологічних наук
кафедри видавничої справи та редагування
Запорізького національного університету

Дослідження присвячене висвітленню публіцистичної спадщини Р. Федоріва в перший період творчої діяльності (50–60-ті роки ХХ ст.). Авторка статті акцентує увагу на специфіці нарисової творчості письменника, в якій розкривалися злободенні питання суспільного життя.

Ключові слова: жанр, журналістика, історія, нарис, нація, публіцистика.

На сьогодні ім'я Р. Федоріва насамперед асоціюється із відомим історичним письменником-прозаїком, а магія його публіцистичного слова залишається на другому плані, хоча свій творчий шлях він розпочинав як журналіст. Його публіцистична спадщина, що повно та різнобічно ввібрала у себе риси ідіостилю прозаїка, до цього часу є малодослідженою. Окремі аспекти публіцистики Р. Федоріва розглядалися у працях М. Льницького, В. Качкана, М. Медведенка, Ф. Неборячка, В. Панченка, І. Семенчука, М. Слабошпицького.

Метою нашого дослідження є аналіз публіцистичних матеріалів Р. Федоріва та з'ясування їх ролі у формуванні індивідуального стилю, становленні творчої манери автора. Публіцистика прозаїка заслуговує на ретельну наукову увагу, бо без цього неможливо створити цілісний, неупереджений, об'єктивний портрет талановитого митця на тлі ХХ століття.

У публіцистичній діяльності Р. Федоріва виразно простежуються два періоди. Перший (1958–1967) – учнівський, пов'язаний із кореспондентською працею в газетах «Вільне життя», «Прикарпатська правда», «Комсомольський прапор», «Молодь України», «Радянська Україна», навчанням у Львівському університеті на факультеті журналістики. Вже на початку свого творчого шляху він став активним діячем преси і залишився вірним їй до кінця свого життя: «Я починав свою журналістську діяльність в районній газеті на Івано-Франківщині, потім довгі роки працював в обласних та республіканських газетах...» [2; 3].

Другий період публіцистичної діяльності Р. Федоріва (1968–2001) припадає на роки роботи в журналі «Жовтень» («Дзвін»). У цей час письменник активно працював на редакторській посаді журналу, відновив видавництво історичної літератури («Червона Калина»), обирається депутатом Верховної Ради СРСР.

Свою публіцистичну діяльність він започаткував у 50-х–60-х роках минулого століття, коли в журналістських колах розпочались дискусії стосовно ролі публіцистики в суспільному житті, її змісту і форми. Центральне місце в його доробку посідає минуле і сучасне України, трудові звершення простих людей.

«Більшість моїх героїв – це плід моїх творчих мрій, побажань, носії, так би мовити, любові й ненависті. Вони не вигадані, вони, як мені здається, дуже реальні і в той же час таких точнісінько, як вони, не знайдеш у житті, вони цілком – і добрі, і злі – належать мені. То як мені було стояти осторонь ...їхнього життя?» [2; 3]. Важливо, що усе те, що збиралося впродовж років на стежках рідних земель, не залишилось відлежуватись у записниках, а нагадало про себе і попросилося на папір у формі багатьох його творів.

Отже, саме журналістика підштовхнула Р. Федоріва до написання збірок нарисів та мандрівок «Яре зерно», «Арканове коло», «Колиска з яворового дерева» та низки відомих романів і повістей, новел, фейлетонів та памфлетів.

Яскраво вираженою публіцистичністю позначені твори письменника, в основі яких – сільська тематика: село, його жителі-трудівники, їх сила та відвага, любов до землі, відданість роботі, кохання. «Ці теми мені милі. Я маю від них задоволення...» [3; 137], — пише він в одному з листів.

Майстерно володіючи словом, Р. Федорів зумів здійснити свою громадську місію шляхом публічного висловлення власної думки. На наш погляд, найбільш повно йому вдалося зробити це під час роботи кореспондентом газет «Молодь України» та «Радянська Україна». На сторінках цих видань друкувались його матеріали про історичне минуле України, трудові будні

народу. Газета «Молодь України», будучи органом республіканської комсомольської організації, друкувала матеріали про повсякдення звичайних молодих людей. Саме в буденному Р. Федорів умів бачити суспільно значуще. Його творам не притаманна радянська мітинговість. Герої його публікацій – молодь, яка не тільки наполегливо працює («Полтавчанка на Прикарпатті», «радість і пісня», «Член обкому»), але й прагне змостовно організувати своє дозвілля, виявити таланти («Співає Гуцульщина», «Чому сохне «Золота троянда?»).

Р. Федорів умів сказати правду (завуальовану в матеріалі чи в описі чогось, що, на перший погляд, здається другорядним) про людину, її неповторність, що зазнавала нівеляції під впливом тоталітарної дійсності.

Показовим у цьому плані є нарис «У нього тиха вдача» [7]. Влучні вирази, промовисті деталі характеризують воїна Олексія, якого недолюблювали в армії за те, що був мовчазним і незрозумілим. Армійське керівництво навіть листи відправляло до дядька і просило у нього поради, як вплинути на юнака. Однак мужній вчинок воїна (врятував хлопчика, який топився в болоті) дозволив глянути на нього як на людину з великим серцем і здатністю до самопожертви. Своєю оповіддю публіцист переконував: такі загадкові, душевно багаті і красиві люди народжуються на українській землі, де навіть природа возвеличує: «І, мабуть, швидкий плин гірської ріки-красуні, віковичний шум смерек, вологі, напоєні лісними пахощами ночі мали вплив на формування його характеру. Очі солдата, як двоє гірських озерець, випромінювали і глибоку думку, і дивний спокій, і одночасно якусь замкненість» [7; 3].

Про свою журналістську працю в «Радянській Україні» Р. Федорів згадує в одному з інтерв'ю: «Писав що і коли хотів. Відносно – звичайно. В цій газеті я започаткував історичні рубрики. І про Хотин, і Придунайську Січ...» [1; 10].

«Мальовнича Україна» – саме таку назву має рубрика в газеті, де публікувались публіцистичні матеріали Р. Федоріва. Оспівана у народних піснях, коломийках вічнозелена Верховина знайшла своє відображення у публіцистиці митця.

У нарисах, фейлетонах він подає яскраві зразки образно-публіцистичного бачення природи. Точно дібрані порівняння, уособлення, веломовні епітети допомагають краще відобразити красу природи в нарисі «Зелений олень». Спостережливий і вдумливий публіцист зумів передати характерні риси кожного дерева: смереки – «день у день шепочуться між собою, перетирають одна одній кісточки – смакують борові побрехеньки; тепер вони удають із себе сумирних черниць, бо поспускали чорно-зелені фалди одерж геть аж до самої землі і стоять мов у церкві на довгому казанні»; буки – розпатлані, змужнілі «у боях з вітровіями, дримають змучено, але сторожко»; на берізках, яких сон захопив «напівроздзяненими, березові сукні, зіткані з багряного листя, вже встигли обноситись» [4; 4]. Усе це допомагає одухотворити природу, акцентувати увагу на важливості тієї справи, яку робить головний герой Степан Біденний, егер мисливського господарства, щасливий, мудрий, духовно багатий чоловік, який «відкривав і обороняв цей світ не лише для себе, а й для всіх» [4; 4].

Власній меті підпорядковує автор і фольклорні легенди, міфи. Розповідаючи в нарисі «Олексина бартка» [5] про мистецтво мосяжництва (художня обробка металу), він подає легенду про походження бартки (замашної на довгому топорищі сокирки, що мала гостре лезо, міцний обушок і красно оздоблені гравіровкою та інкрустацією «щоки»): «Оповідають, що після того, як Олекса Довбуш убив зло, один із казкових пер-

сонажів Верховин, Дідо Велет, нагородив ним звитяжця. Відтоді ні сам Довбуш, ні будь-який гуцул не розлучався з барткою: виряжався з нею в кривавий бій проти багатіїв, поспішав на побачення з милою, квапився на весільні грища...» [5; 4]. Початок твору також нагадує героїчну легенду. Залюблений у Карпати прозаїк словом живописує їх: «Тут протягом століть все залишалося так, як було споконвіку: народжувались свої співанки, легенди, казки, звичаї та панував свій закон кривавої помсти роду; існували боги, котрі лише одержиною нагадували православних чи уніатських святців; тут люди не зникали безслідно, – після смерті хто з них обертався в смереку, хто в бука, хто у терновий кущ; тому так густо Карпати поросли лісами. В лісах, поруч з людьми, плодилися добрі і злі духи. А скрізь – у нетрях, в ізворах, на пляях і на маківках гір жила таїна – добре і людяне чарівництво, яке служило не смерті, не тлінню, а життю» [5; 4].

Як бачимо, влучні вирази, промовисті деталі дають можливість авторові відобразити специфіку життя українського народу.

Характерно, що в умовах жорсткої радянської цензури більшість творів митця несли в собі українську національну ідею. У нарисі «Сивий вітер» письменник вдається до використання образних різновидів – словесного образного виразу, образної картини, художньої деталі, образу-персонажа.

У творі постають два герої – росіянин Іван Семенович Лукін і українець, якого представляє сам автор. Житель Калінінграда, уродженець Новгородщини, приїхав у карпатське село Крилос, де колись стояв відомий на всю Слов'янщину і поза нею стольний город Галич. Із шкільних підручників «він пам'ятає, що Новгород і Галич, незважаючи на величезні відстані між ними, з давніх-давен братались як рівний з рівним...» [6; 4]. Саме тому він прибув у Карпати, щоб вклонитися могилам галичан, що стерегли Русь від ворога на західних рубежах.

У XII–XIII ст. Галич займав площу 100 квадратних кілометрів. Тут жили галицькі смерди, воїни, ремісники. Слава міста була оспівана літописцями і поетами. Що ж нині знаходять тут українець і росіянин? Замість історичних пам'яток – уламки прадавніх горщиків, шматки полив'яної плитки, якими колись вимощували долівки. На згадку про давню велич лишився лише сивий вітер і фундаменти під землею. На місці колишнього храму Успення Богородиці, єпископських палат, князівських теремів, двірської церкви Спаса, хоромів бояр і купців, валів, веж – ліс та городи, що рясніють людськими кістками.

Р. Федорів із глибоким болем констатує, що, втрачаючи пам'ятки своєї історії, українці втрачають і власне коріння, і національну пам'ять. Герой-українець із сумом говорить росіянинові: «Ваш Новгород, бачите, вистояв, а мій Галич упав» [6; 4].

Нація зі славним минулим і невизначеним сьогоденням постає в нарисі «Сивий вітер». Однак історія, на думку автора, вказує шлях у майбуття: «Ми всі час від часу повинні дихати сивим вітром, і не треба бояти-

ся, що вітер віддасть нас від сучасності; навпаки – він надуває любов'ю до сьогодення, яке, мов дуб крислатий, виростає з минувшини» [6; 4].

Привертає увагу вміння Р. Федоріва поетизувати віддалену в часі, але близьку його душі історію свого народу: на території колишнього «стольного города» Галича навіть «берег здивався кінською гривуюю» і сонце було «подібне до черленого староруського щита, об який, здавалось, хтось зараз вдарить плазом меча, і тоді щит малиново задзвонить» [6; 4]. Метафори у Р. Федоріва не тільки наповнюються історичним змістом, а й розкривають долю нації, відтворюють певні грані українського менталітету, для якого характерне сподівання на ліпші часи.

Україна в «Сивому вітрі» постає упокореною нацією. І значну частину вини за це автор кладе на митців, які, характеризуючи свою добу, «забули назвати імена ратаїв і воїнів, будівничих і ремісників» [6; 4] – усіх, хто творив велич держави. «Проте, я розумію цих древніх писців: вони пили княже вино, їли княжий хліб, ходили в почестях біля княжого стремена, отож хіба могли інакше писати?» [6; 4] – неоднозначно запитує публіцист, звертаючись до сучасників.

Сьогодні твори Р. Федоріва – це також свого роду історія. Тому, віддаючи високу пошану пам'яті письменника, ми сприймаємо ці витвори як історико-пізнавальні явища, як факти тодішнього багатогранного літературного процесу. Публіцистика Р. Федоріва першого періоду є взірцем служіння українському народові та його майбутньому. Його твори вирізняються практичною спрямованістю, спонукальністю вчинків, дієвим історизмом. Для них характерна специфічна, часом переспілана діалектизмами мова, що допомагає відобразити суспільну значущість повсякденних подій, їх морально-етичний смисл.

Його твори відображають труднощі, напруження і водночас захоплення епохою, в якій жив автор та його герої. Письменник шукав теми сам, серед своїх та чужих, серед тих, хто оточував його та наповнював світ.

Перед нами живі, реальні герої, ті, які завжди були поруч письменника. Чіткість, ясність, відвертість авторської позиції, схвильована і паралельно плавна розповідь про світ, побачений очима творчої людини, – безперечна достойність фєдорівських публіцистичних творів 50–60-х років ХХ ст.

Список використаних джерел

1. Залізник Б. Роман Федорів: «Я припустився великої помилки, що не зробив собі іміджу...» / Б.Залізник // Україна. – 1995. – № 5–6. – С. 9–11.
2. Зубанич Ф. Увіходжу в арканове коло / Ф.Зубанич // Молодь України. – 1977. – 30 червня. – С. 3–4.
3. Качкан В. Роман Федорів: Літературно-критичний нарис / Качкан В. – К.: Радянський письменник, 1983. – 150 с.
4. Федорів Р. Зелений олень / Р.Федорів // Радянська Україна. – 1967. – 2 грудня. – С. 4.
5. Федорів Р. Олексина бартка / Р. Федорів // Радянська Україна. – 1967. – 26 листопада. – С. 4.
6. Федорів Р. Сивий вітер / Р.Федорів // Радянська Україна. – 1967. – 12 листопада. – С. 4.
7. Федорів Р. У нього тиха вдача / Р.Федорів // Молодь України. – 1958. – 30 листопада. – С. 3.

Елена Усманова. «Мы все время от времени должны дышать седым ветром...». Публицистическое творчество Р. Федорива

Исследование посвящено освещению публицистического наследия Р.Федорива в первый период творческой деятельности (50–60-е годы ХХ в.). Автор статьи акцентирует внимание на специфике очерков писателя, в которых раскрывались злободневные вопросы общественной жизни.

Ключевые слова: жанр, журналистика, история, очерк, нация, публицистика.

Helena Usmanova. «We are all have to breathe by the grey wind from time to time...». R.Fedoriv and his publicities work
This research is devoted to coverage of publicistic heritage R.Fedoriv in the first period of creative activity (50–60 th years of the twentieth century.). The author of this article focuses on the specifics of the essay of the writer's work, which reveals the urgent issues of public life.

Key words: genre, journalism, history, essay, nation, publicity.